

**5-vuotis
apurahan
saanut
Jussi Kylätasku**

**"TAITEILIJAN AINUT POLIITTINEN
TEHTÄVÄ ON PUHUA TOTTA!"**

Teatteria ilman sanoja

Timo Louhikari
Kuvat: Stefan Ciechan

Lublinin katolisen yliopiston ylioppilasteatteri puhuu valoilta silinä missä tavallisessa teatterissa käydään vuoropuhelua. Valokiljat leikkaavat teatteritilaa.

Puolassa on paljon erilaisia pieniä ryhmiä, jotka tekevät poliittista tai maailmankatsomuksellista teatteria — ne ovat omalta osaltaan vaikuttaneet Puolan tapahtumiin. Scena Plastyczna on yksi omintakeisimmista. Se on sanatonta teatteria.

tuus) ja ensi-illassa *Wedrowne* ('Pyhiinvaellus'). Herbarium on lähinnä syntiinlankeusmuskertomus; teoksen keskeinen toistuva kuva on pimenen tilan läiriläidöiltä toisinaan läestyvät himmeästi valaistut ihmishahmot, jotka kulkevat toistensa ohitse kohtaamatta. Tämä kylmä kuva toistuu myös *Wedrownessa*; se kuvaa lähinnä ihmisen käyttämyyttä ja pelkoa kohdatta ennen kaikkea oma historiansa ja siksi osaa itseään — keskitysleirien kauhut ja äärimmäisen inhimillisen nöyryyksen. Wilgoe on kolmesta esityksestä tasapainoisin ja selkein. Esityksen voimakain tunne on suru; ne jotka ovat eläneet meitä ennen — vanhempamme — ovat joutuneet kärsimään sodasta ja raukuudesta saamatta koskaan osakseen ihmiselle kuuluvaa arvonantoa ja huolenpitoa. Esitys — niin kuin Scena Plastycznan kaikki nähdyt esitykset — tuo mieleen keskitysleirit. Tärkeää onkin tietää, että ohjaaja Leszek Madzikin oma isä koki sodan paritsaamina; ja sai siitä pysyvät arvet.

Scena Plastycznan visuaalisen tyylin luoja ja voimahahmo ohjaaja Leszek Madzik opiskeli ennen teatterille antautumista taidehistoriaa katolissa yliopistossa. Kaikki Scenan esitykset ovat Madzikin sielunmaismaa; hän tekee käsikirjoituksen — tosin vain päässään, sillä käsikirjoitusta ei sanan varsinaisessa merkityksessä ole ollenkaan. — Madzik ohjaa lähinnä niin kuin kirjailija kirjoittaa; näyttelijöiden näkemyksillä ei ole sijaa. Näyttelijät ovat marionetteja; Madzik luo näyt, viisiot. Hän määrää virityksen ja tunnelmat ja on myös esitysten teknisessä toteutuksessa mukana.

Sanat eivät riitä

Scena Plastycznan tuotanto on nähtävissä II maailmansodan kärsimysten jälkeisena aikana — se laajenee samalla ihmisen koko historian ja olemuksen etsinnäksi. Historian ystä iän, kurjuuden ja hädän keskeltä Madzik ohjenta kätä jumaluuatta — hyvyttä ja arvokkuutta — kohti. Katolisuus ei merkitse puolalaisille suhdetta tuomitsevaan ja kielitävään jumalään vaan hyväksyvään ja sallivaan jumaluu-teen, jota ei koeta niin kuin luterilaisuudessa täysin abst-

Visuaalinen teatteri ei kosiskele yleisöä vaan kunnioittaa sitä.

raktina vaan ihmisissä itsessään olevana. Kuvavaa on, että kirkkoon mennessään puolalaiset ottavat usein kontaktin toisiinsa; messuun tulla ja kättelee edessään, takanaan ja sivuillaan istujat.

Paras kymmenvuotisjuhlan yhteydessä nähdystä esityksestä oli kahden vuoden takainen Wilgoe; se on tyylipuhdas hallittu visuaalinen ja emotionaalinen kokonaisuus. Musiikkina on käytetty *Eggar Froesen* ja *Peter Baumgarten* sävellyksiä; nimet tunnetaan parhaiten *Tangerine Dream* yhtyeestä; Yhdistettynä Madzikin valonkäyttöön "sfäärinen musiikki" luo esityksen vuoropuhelun — pelon ja toivon välille.

Esitykseen — kuten Scena Plastycznan esityksiin aina — otettiin vain kourallinen katsojia: tällä kertaa juhlan kutsuvieraat, joihin kuuluu Andrzej Wajda vaimoineen. Katsojat johdatettiin lähes pikkuopimie-ään teatteritilaan. Istumapaikat oli haettava käsikopelolla, mitään kun ei nähty.

Itse esitys tapahtui hämäran rajamailla; valoa on kaiken aikaa mahdollisimman vähän. Froesen ja Baumgarten massiivinen avaruusmusiikki loi tunnun kuin katsojat olisivat sokeina pikku soluina oleet alkumeren aarella, kenties kohdussa. Edessä alkoi hämmöttä hämära kuva; ihmisen kasvot. Ilmestyi toinen kuva; kädet, jotka alkoivat rissua kasvoja — kasvoista irrotettiin pala toisensa jälkeen — rissuttuina naamioit — ja kuvat katsoivat takaisin hämäraan. Toinen kuva, samanlainen. Se kestää aikansa ja katoaa. Silmissä näkyi jälkikuva; on taas pimeää. Jokin liikkuu, katoaa. Eläviä vaatteita; kadettomia ja jalattomia nukeja. Dialogia käyvät pimeä, valo, musiikki, hiljaisuus. Sanaakaan ei sanota, yhtään elävää kokonaista ihmistä ei näy. Vain esineet elävät. Viimeinen kuva; trapetsilla roikkuu ihminen vatsallaan — kuolleen tai piestyn näköinen — vuotaen vettä; verta, kyynel-että, hikeä. Kuva katoaa pimeään, eikä valoa enää ole.

Esitys on päättynyt, ja katsomoon jää hiljaisuus. Esityksen päätyttyä ei yleensä sytytetä valoja vaan katsojat saavat hapuilta ulos niin kuin oli-

Tyypillinen asetelma: nöyryytetty ihminen välinpitämättömyyden autiomaassa, vailla mahdollisuuksia vaikuttaa kohtaloonsa.

Ensin kuohui teatteriyleisö

Madzikin teatteria ruodittiin kymmenvuotisjuhlassa pitkäaikaan ja hartaasti. Andrzej Wajda esitti vertaustaan katolisen ylioppilasteatterin ja oman teatterityönsä välillä, hän sanoi itse sortavansa bassoa sinä missä Leszek Madzik soittaa viulua. Wajdan vaimo, lavastaja ammatiltaan, sanoi, ettei hän koskaan ollut nähnyt Scena Plastycznan kaltaista valonkäyttöä. Kriitikko *Andrzej Matynia* arveli, että parasta visuaalisessa teatterissa on se, että se ei kosiskele yleisöä vaan kunnioittaa sitä — katsojan pahaan ei panna valmiita ajatuksia.

Scena Plastycznan seminaarin jälkeen Lublinissa järjes-

tettiin toinen, mitoiltaan suurempi teatteritapaaminen — "nuorten teatterin kohtaaminen". Sihen otivat osaa kymmenet teatteriryhmit ja amatöörit, jonkossa mm. kuuluisa Teatr 8 Dnia. Festivaalisesta tuli oppositioimielian esitelmästä. Kaikki rytmät yhtä lukuunottamatta halusivat osoittaa että jotain on pielessä. Tästä esiintyjät ja yleisö olivat yksimielisiä: katsojat ottivat vallankäytön ruotivien esityksien osaa kannustavien välihuutoin ja suosiosoituk-

Epilogi

Lahtiessani Lublinista syytin rautatieaseman pihassa savukeen Heitin tulitkun määrän. Preussilaisen näköinen lihavä virkapukuinen mies tuli luokseni, katsoi minua tiukasti ja selitti pitkään ja yksityiskohtaisesti jotakin puolaksi. Saattamaan tullut puolalaisyvä selitti, että mie haluaa minun nostavan maahan heittämää tulitkua. "Mita siitä tulisi jos kaikki lublinilaiset herttelisivät tulitkua maahan?" Minun oli nostettava tulitkua ja pantava se taskuun, sillä lähellä ei ollut roskakoreja. Preussilainen lähti tyytyväisenä.

Sellaista ne aina ovat: tärkeilevät asemansa takia, ystäväm selitti. ●

● Lublin — josta Puolan lakkoalito sät alkunsa — on katolisuuden keskus; siellä on Katolinen yliopisto, jossa nykyinen paavi on aiemmin ollut professorina. Yliopisto ei ole luostarimäinen paikka, vaikka sen yhteyteen kuuluu luostarikin. Siellä opiskellaan teologiaa lisäksi mm. taidehistoriaa, sosiologiaa, psykologiaa, kieltä. Kaikilta näiltä aloilta voidaan suorittaa tutkinto. Osa yliopiston opiskelijoista on hyvin amerikkalaismielisiä — amerikkalaisittain pukeutuvia, voimakkaalla amerikanenglannilla puhuvia kaikin tavoin "amerikkalaisuuttaan" korostavia nuoria. Mutta Katolissa yliopistossa opiskelee myös älymystöä, jolle yliopisto tarjoaa mahdollisuuden perehtyä katoliseen traditioon ja sen muokkaamaan kansalliseen identiteettiin. ●